

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

*кандидата економічних наук, доцента **Соболева Бориса Володимировича**
на дисертаційну роботу **Уса Івана Васильовича** на тему:
**«Стратегія забезпечення економічних інтересів України в умовах
трансформації СОТ»**, подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна
безпека держави (економічні науки)*

Вивчення тексту дисертації здобувача, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави для представлення розгорнутої характеристики основних результатів дисертаційної роботи на визначення її відповідності встановленим критеріям.

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Забезпечення національних інтересів в умовах зміни парадигми глобалізації та реставрації меркантилізму є актуальним завданням теорії та практики державного управління.

Україна є членом багатьох міжнародних економічних організацій, однією з яких є СОТ. Водночас, у більшості випадків, наша країна поводить пасивно в цих організаціях, не використовує їх можливостей для забезпечення національних інтересів. Враховуючи це, головною проблемою, розгляд якої покладено в основу цього дослідження, є задоволення національних інтересів шляхом активізації участі України в регулюванні світової торговельної системи в рамках СОТ. Відтак визначення шляхів покращення ефективності участі в СОТ та розроблення рекомендацій для задоволення економічних інтересів України в умовах трансформації СОТ, є важливим теоретичним та практичним завданням. Актуальність дослідження підтверджується також тим, що дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт

Національного інституту стратегічних досліджень за такими темами: «Економічний розвиток України та економічна безпека держави» (номер державної реєстрації 0115U003109), «Інструменти забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії» (номер державної реєстрації 0116U001475), «Стратегія протидії економічним загрозам гібридної війни» (номер державної реєстрації 0117U004180) та Концепція економічної безпеки України в умовах сучасної моделі євроатлантичного співробітництва (номер державної реєстрації 0118U003510), «Методологія ідентифікації, моніторингу та попередження загроз економічної безпеки України в умовах гібридної агресії» (номер державної реєстрації 0119U000016).

Основні питання, які досліджувалися за наведеними темами, відображені у роботі, повністю відповідають її меті й поставленим завданням, вирішення яких дозволило здобувачу отримати результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Отже, мета дослідження досягнута, що дає підстави для представлення роботи до публічного захисту.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна

Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, одержаних результатів, висновків та рекомендацій підтверджується використанням загальнонаукових, теоретичних та спеціальних методів дослідження, зокрема: діалектичного методу наукового пізнання, у тому числі наукової абстракції при розкритті природи та сутності економічних інтересів; історико-логічного методу при дослідженні еволюції багатосторонньої системи ГАТТ/СОТ, її інституційної основи та регулятивних механізмів; системного методу аналізу економічних явищ і процесів при оцінці впливу СОТ на параметри економічної безпеки України; методу економіко-статистичного аналізу для дослідження наслідків приєднання України до СОТ та адаптації до вимог цієї організації; методу порівняльного аналізу для оцінки отриманих Україною результатів від входження до регулятора світової торговельної

системи.

Інформаційною базою дослідження стало вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців в галузі економічних інтересів, економічної безпеки, зовнішньоекономічної діяльності, міжнародної економіки та розвитку СОТ, тексти угод ГАТТ/СОТ, законодавчих актів та національних статистичних даних України, публікацій провідних наукових та дослідницьких організацій, що містять аналіз проблематики СОТ.

Дисертаційна робота характеризується логічним системним викладом матеріалу, що підвищує рівень наукового обґрунтування наведених положень. Наукове дослідження містить чітке визначення понять предметної області, що дозволяє зв'язати теоретичні аспекти з практичними питаннями об'єкту дослідження. При аналізі існуючих досліджень та публікацій простежується авторська позиція стосовно ключових елементів проблематики.

Тему дослідження розглянуто всебічно та докладно. Логічна структура роботи визначається її метою та сформульованими науково-практичними завданнями. Основні наукові результати дослідження отримані здобувачем особисто і характеризуються науковою новизною щодо вирішення актуального наукового завдання - розробленні теоретичних положень та практичних рекомендацій для задоволення національних економічних інтересів України у процесі трансформації СОТ з урахуванням існуючих ризиків і можливостей. До найбільш суттєвих наукових положень, висновків і рекомендацій, які відзначаються новизною, науковою і практичною цінністю слід віднести наступні:

- *визначено економічні інтереси держави, які можливо задовільняти шляхом активної участі в функціонуванні міжнародної економічної організації;*
- *удосконалено підходи до класифікації країн в системі СОТ з метою урахування динаміки їх розвитку, показників міжнародної конкурентоспроможності та частки в світовій торгівлі, що на відміну від існуючих підходів, доповнено новою категорією «країни з прискореними темпами розвитку» (п. 2.2);*

- *удосконалено* науково-методичні підходи щодо можливих заходів з використання переваг участі України в СОТ для підвищення рівня економічної безпеки держави, що на відміну від існуючої ситуації, передбачає план пріоритетних дій, який враховує накопичений досвід перебування в цій організації (п. 3.3);

- *набуло подальшого розвитку* теоретичне положення щодо необхідності узгодження основних протиріч, які виявилися у процесі розвитку багатосторонньої торгівельної системи СОТ і значно посилювалися в період глобальної фінансово-економічної кризи та зростання ролі Китаю в світовій торгівлі, в рамках кризи чинної моделі неоліберальної глобалізації (п. 2.2);

- *набула подальшого розвитку* систематизація політико-економічних платформ основних груп прихильників та противників неоліберальної моделі глобалізації, що *відрізняється* виокремленням їх аргументації щодо впливу СОТ як ключового механізму глобального регулювання на забезпечення економічної безпеки держав (п. 2.1).

Слід відмітити, що одержані автором наукові результати мають достатній ступінь обґрунтованості, що підтверджується аналізом праць вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-правових актів, бібліографічних джерел у кількості 246 найменувань, використанням широкого масиву статистичних даних, апробацією результатів дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Висновки та рекомендації є логічним завершенням проведеного дослідження та підтверджуються відповідними довідками впровадження.

3. Практична значущість результатів дослідження

Наукова цінність поданої до захисту дисертаційної роботи визначається поглибленням існуючих теоретико-методичних засад аналізу феномену інтернаціоналізації керування світовою торгівлею товарами, послугами, капіталами і практичних рекомендацій щодо задоволення економічних інтересів України в умовах трансформації СОТ.

Теоретичні розробки та практичні рекомендації Уса І.В. частково впроваджені та використовуються в діяльності органів державної влади. Зокрема, вони використані при черговому аналізі виконання Експортної стратегії України на 2017-2021 роки, яка до 1 березня буде суттєво видозмінена та доповнена. Висновки здобувача послужили частковою аргументацією для перегляду інституційно-правового забезпечення виконання Експортної стратегії та можливого відновлення відповідального центрального органу виконавчої влади - міністерства промислової політики та торгівлі.

Основні результати дисертаційної роботи використані при підготовці аналітичних записок та наукових доповідей Національного інституту стратегічних досліджень, надісланих до центральних органів влади. Серед них слід виділити: Аналітичну доповідь «Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період», аналітичну записку «Щодо першочергових заходів зовнішньоторговельної політики в контексті структурних трансформацій зовнішньої торгівлі України після вступу до СОТ», пропозиції щодо Стратегії реалізації потенціалу членства України в СОТ, аналітичну записку «Щодо забезпечення підготовки фахівців в сфері функціонування України в умовах Світової організації торгівлі», матеріали до засідання Державної комісії з питань співробітництва з СОТ, аналітичну записку «Щодо окремих аспектів використання механізмів СОТ для захисту інтересів національних товаровиробників», аналітичну записку «Щодо напрямів покращення інституційного ефекту від членства України в СОТ».

Аналітична записка «Щодо першочергових заходів зовнішньоторговельної політики в контексті структурних трансформацій зовнішньої торгівлі України після вступу до СОТ» використовується у роботі Апарату Ради національної безпеки і оборони України (Лист Ради національної безпеки і оборони України № 6/9 – 1892-6-1 від 30. 11. 2011 року).

Здобувачем підготовлені методичні рекомендації на тему «Міждержавні переговори про допуск на ринки товарів та послуг», які реалізовані у 2008 р. під час ролевої гри в Національній академії управління (довідка Національної

академії управління № 16-09/298 від 16.09.2009 р.). Крім того основні теоретичні положення та практичні пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані: в роботі Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (довідка Науково-дослідного економічного інституту при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України № 1/106 від 01.03.2013 р.); при підготовці проектів нормативних актів (довідка Центру нормопроектного забезпечення діяльності Президента України Національного інституту стратегічних досліджень № 02/63 від 21.10.2009); при підготовці та реалізації програм соціально-економічного розвитку Київської області (довідка Київської обласної державної адміністрації № 11-19-16364 від 22.10.2009 р.).

4. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Дисертаційна робота Уса І. В. охоплює дослідження широкого кола питань, які знайшли своє відображення у відповідній структурі та змісті. Дисертація має традиційну структуру та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 184 сторінках. У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми; розкрито рівень дослідження проблеми; вказано вчених, на результати наукових досліджень яких спирається здобувач; відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання; вказано особистий вклад здобувача, апробацію результатів роботи, наукові публікації, структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі - «*Місце ГАТТ/СОТ в стратегіях країн по реалізації національних економічних інтересів*» (с. 26-98) систематизовано теоретичні підходи та методологічні засади забезпечення національних економічних інтересів в умовах лібералізації світової торгівлі. Проаналізовано формування інституційного каркасу світової торгівлі та ризики безрезультативного завершення Доха-раунду СОТ для економічної безпеки країн-членів СОТ. Зроблено висновок, що утворення системи ГАТТ/СОТ стало практичним

втіленням теоретичних розробок в галузі національних економічних інтересів та міжнародної торгівлі, центральною проблемою яких був пошук відповіді на питання про оптимальне співвідношення між лібералізацією торгівлі та її державним регулюванням. Водночас за умов безрезультативного завершення Доха-раунду СОТ зростає загроза зміщення зусиль з процесу досягнення справедливих домовленостей на глобальному рівні в бік формування часткових компромісів в різноманітних регіональних форматах.

У другому розділі - *«Вплив економічних інтересів країн на трансформаційні зміни СОТ»* (с. 99-154) досліджено роль і місце СОТ в світовій системі координат та орієнтири вдосконалення її інституційного розвитку з урахуванням національних економічних інтересів її країн-членів, систематизовано основні проблеми, що призвели до кризи інституційного розвитку СОТ та розглянуто пропозиції провідних торговельних країн світу по трансформації СОТ. Встановлено, що тенденція до розширення сфери компетенції СОТ мала наслідком не лише зростання ступеня впливовості цієї організації, але й суттєве ускладнення умов її функціонування внаслідок наростання протиріч між різними групами країн-учасниць, яке істотно посилилося в період інтенсивного поширення процесів глобалізації економіки через зростання впливу СОТ на параметри економічної безпеки країн-членів цієї організації. Зроблено висновок, що украй важливим чинником виникнення всередині СОТ гострих суперечностей є усвідомлення країнами-членами СОТ невідповідності потенціалу цієї організації їх національним економічним інтересам. Визначено, що країни, зацікавлені в збереженні лібералізації світової торгівлі, проявили більше активності в розробленні тактичних та стратегічних пропозицій для трансформації СОТ. Водночас, відповідальні посадовці Кабінету міністрів України не внесли пропозицій до реформування СОТ.

У третьому розділі - *«Стратегічні засади забезпечення економічних інтересів при реалізації торговельної політики України в умовах трансформації СОТ»* (с. 155-199) зроблено аналіз результатів впливу перебування України в СОТ на параметри зовнішньоторговельної безпеки,

проведено порівняння фактичних наслідків приєднання України до СОТ з прогнозними оцінками, що передували приєднанню до цієї організації, визначено основні національні економічні інтереси України, що можуть бути реалізовані в контексті участі в системі СОТ, насамперед в частині запровадження нових правил світової торгівлі, які би дозволили поєднати реалізацію ідей лібералізації торгівлі з урахуванням наявності військових конфліктів між країнами-членами СОТ, а також в частині реалізації планів по інтеграції України до Європейського Союзу. Розроблено пропозиції щодо кроків, які повинні лежати в основі стратегії забезпечення економічних інтересів України в умовах трансформації СОТ.

В цілому дисертацію можна вважати завершеною науковою працею, результати якої характеризуються науковою новизною щодо розроблення теоретико-практичних положень стосовно забезпечення національних економічних інтересів України у процесі трансформації СОТ з урахуванням ризиків і можливостей у цій сфері. Робота відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій.

5. Оцінка ідентичності змісту автореферату та основних положень дисертаційної роботи

Автореферат повною мірою відображає основні положення дисертації, які дають підставу дати позитивну оцінку науковій та практичній цінності дослідження, та відповідає встановленим вимогам.

6. Повнота викладу результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях

Наукові положення та висновки дисертаційної роботи Уса І. В. достатньо повно відображені у 17 опублікованих наукових працях. До їх числа входять 11 статей у наукових фахових виданнях (із них 4 - у співавторстві), в т. ч. із яких дві у закордонних виданнях та одна у виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз, 6 публікацій матеріалів наукових

конференцій.

7. *Відповідність теми дисертації профілю спеціальності*

Дисертація виконана державною мовою, якою автор вільно володіє на професійному рівні. Об'єкт та предмет дослідження відповідають формулі спеціальності. Форма представлення наукових результатів дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю.

Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження. Зміст та результати роботи відповідають спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки) та вимогам, які висуваються до кандидатських дисертацій, визначеним у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р № 567 із змінами та доповненнями.

8. *Дискусійні положення та зауваження до дисертації*

В дисертаційній роботі Уса І. В. варто відзначити певні недоліки та зауваження, які носять дискусійний характер, зокрема:

1. У першому розділі дисертаційної роботи, а саме у п. 1.1, автором розглянуто значну кількість проблем та робіт, як з питань економічної безпеки, так і в цілому, міжнародних відносин, що призвело до переобтяження цього підрозділу текстом та зробило більшим за інші структурні підрозділи дисертації.

2. На с. 31 дисертаційної роботи автор зазначає про необхідність корегування класифікації національних економічних інтересів шляхом створення в її поділі за місцем дії нової підкатегорії – поділі за регіональним принципом. Доцільно було б більш ширше розкрити суть цієї пропозиції.

3. В проведеній здобувачем в підрозділі 2.1 систематизації політико-економічних платформ основних груп прихильників та противників СОТ більше уваги приділено саме противникам СОТ. Доцільно було б більше уваги

приділити прихильникам СОТ. Це дало б змогу врахувати більший спектр поглядів при виробленні позиції стосовно остаточного формату функціонування СОТ.

4. В підрозділі 2.3 розглянуто пропозиції країн по трансформації СОТ та встановлено, що Україна досі не має своєї позиції по цьому питанню. Було б доцільно окреслити бачення автора щодо позиції України, як мінімум - стосовно існуючих пропозицій по трансформації СОТ, як максимум – щодо власного бачення трансформації СОТ.

5. На с. 159 дисертації автор робить порівняння експертних оцінок стосовно динаміки експорту та імпорту товарів з України за галузями після приєднання до СОТ з фактичними даними за 2010 та 2018 роки, водночас не зазначає, на який період робились зазначені прогностичні оцінки.

6. Враховуючи, що науковим завданням дисертації було розроблення теоретико-практичних положень стосовно забезпечення національних економічних інтересів України у процесі трансформації СОТ, доцільно було б доповнити авторські пропозиції необхідними кроками, запропонованими у п. 3.3, переліком відповідальних органів влади України та граничними термінами їх виконання.

У цілому викладені зауваження не зменшують теоретичного та практичного значення результатів дисертаційної роботи, до того ж окремі з них можуть бути враховані в подальших дослідженнях автора.

9. Загальна оцінка дисертації та висновок

Проведене вивчення та аналіз дисертаційної роботи Уса І.В. на тему «Стратегія забезпечення економічних інтересів України в умовах трансформації СОТ» дає підстави зробити висновок, що мета дослідження досягнута, а поставлені завдання вирішені. Дисертаційна робота за своїм змістом, теоретичним рівнем і практичною значущістю є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу - розроблення теоретичних положень

забезпечення національних економічних інтересів України у процесі трансформації СОТ та визначенням практичних рекомендацій з урахуванням ризиків і можливостей у цій сфері.

Основні результати наукового дослідження мають вагоме теоретичне та практичне значення. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення.

Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи. Положення та результати дисертаційної роботи опубліковані у фахових наукових виданнях, серед яких є закордонні видання та такі, що включені до наукометричних баз даних. На міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях оприлюднено та обговорено основні результати дисертаційної роботи. Представлені у дисертаційній роботі результати знайшли впровадження у практичній діяльності центральних органів влади та освітніх закладів.

Отже, дисертаційна робота Уса Івана Васильовича на тему «Стратегія забезпечення економічних інтересів України в умовах трансформації СОТ» виконана на належному теоретичному і науково-методичному рівні, відповідає вимогам щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Ус Іван Васильович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
доцент, фінансовий директор
ІП «Транскарго-Термінал»

Б. В. Соболев